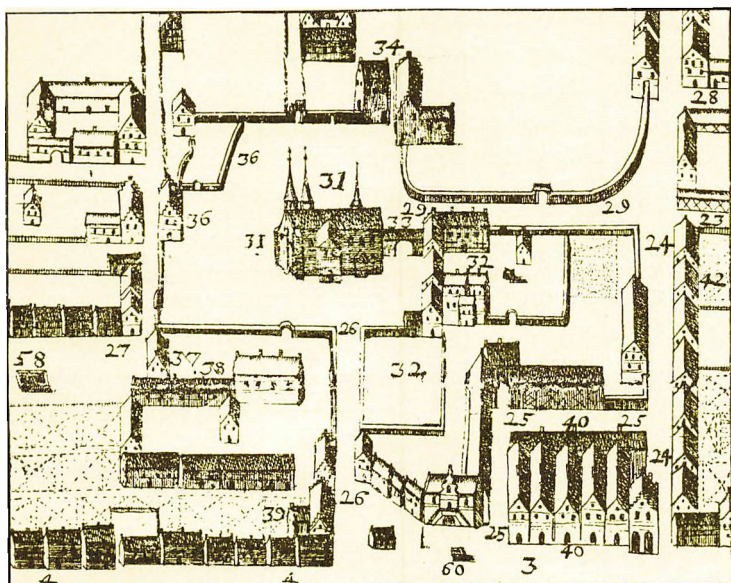

Prøver man nu efter Gennemlæsningen af dette Katalog at danne sig et Overblik over Samlingen i Rektorboligen, vil det ikke være vanskeligt at inndeles Sagerne i flere Grupper. En meget omfattende Del bestod af Genstande af mærkelige Former og sjældne Materialer: Daaser af Elfenben, „ost-indisk Nød“ (Kokosnød), Kürbis (Græskar), Buksbom, Valnød, Citron, Oliventræ, Horn, Serpentin, Skildpadde o. s. v.; Pokaler, Kander, udskaarne Strudsæg, Rav o. l. — altsammen Ting, som man nu snarest vilde finde i et Kunstindustri-Museum. Antagelig har han erhvervet sig disse Stykker, der er af udpræget fremmed Oprindelse, ved sit Ophold i Holland, og herfra skriver sig sikkert ogsaa de etnografiske og naturhistoriske Sager af eksotisk Art. Men til disse har han føjet andre af udpræget nordisk Herkomst, fra Norge, Finland og Grønland. Enkelte Stykker vilde man nu henhøre til Mineralogisk Museum, andre til Kunstmuseet, til Tøjhusmuseet, til Historisk-teknisk Samling og til Nationalmuseets historiske Afdeling. Derimod vilde det nok blive lidt besværligere at anbringe de forskellige Kuriosa i et moderne Museum. Hvilken Samling vilde mon nu om Dage have: „En udstoppet Hund, som kan gø“? Og saa har den maaske endda været den Genstand, som tiltrak sig størst Opmærksomhed i den gamle Skolemands Universalmuseum.

Et Stykke søger man forgæves blandt Rektor Schades Antikviteter. I 1866 blev Mindestenen over Kong Niels' Raad Helgi atter opsat i Domkirken, efter at den i længere Tid havde været fjernet fra sin oprindelige Plads. Til Museet for de nordiske Oldsager var Stenen kommet fra Universitetsbiblioteket, hvor den i Følge Rasmus Nyerups Ord „fandtes liggende — i en Skuffe — iblandt en Hoben Ragerier, der havde tilhørt Rostgaard. Rostgaard har enten faaet den til Foræring af Schade eller kjøbt den efter dennes Død“. Den sidste Formodning kan næppe opretholdes, nu da vi kender Kataloget over Schades Samling, og den første kan forøvrigt ogsaa være Tvivl underkastet, da Stenen heller ikke forekommer i Fortegnelsen over Rostgaards Sager.¹³

Foruden de allerede omtalte Rariteter havde Rektor Schade ogsaa en ret anseelig Møntsamling. I Kataloget er der gjort udførlig Rede for de enkelte Stykker, men her maa det

Udsnit af Resens Byplan o. 1670 .ned Rektorboligen (øverst tilvenstre).

3. Algade; 4. Skomagergade; 24. Olufs Gade; 25. Bispegaardens Stræde; 26. Funes Bro; 27. Bondetinget; 28. Munkebro; 29. Smørfadet; 31. Domkirken; 32. Bispegaarden; 33. Løngang; 34. Conventhuset; 36. Latinske Skole; 37. Vicarii Huset; 38. Duebrødre; 39. St. Lauritz Taarn; 40. Raadhuset; 42. Søfren Olufsens Boder; 58. Bondetingets Brønd; 60. Byens Brønd.

være nok at give en kort Oversigt. Som „Myntet Sølf“ opføres danske Mønter fra Kong Hans til Frederik den Fjerde, ialt 598, og derefter følger den interessanteste Afdeling: „Adskillig gammel funden Mynt“, hvor Findestederne er angivet. Da det kan have sin Betydning at faa alle hjemlige Møntfund fastlagt, meddeles Listen¹⁴ over disse Stykker her:

- Lit. A. En Spansk Sølf-Penge Philippus Rex / funden ved Aalborg.
 Lit. B. Fem og fyrretyve styk. Sølf-Penge / funden ved Aalborg paa Uttestrup Mark.
 Lit. C. It lidet dito af Sølf Bürgo.
 Lit. D. To Sølf-Penge funden paa Gulland.
 Lit. E. En dito funden paa Torslunde Marck.
 Lit. F. To dito / og en af Man-

gotz funden ved Strøby i Siælland.

- Lit. G. En af Sølf og en af Mangotz funden ved Odense i Fyen.
 Lit. H. To dito af Sølf fundne paa Fæøe under Lolland.
 Lit. I. It Stycke Moneta argentia paa den anden Side Gloria in Excelsis Dom.
 Lit. K. En af Mangotz funden i et Venge ved Roeskilde.

Desuden var der „Danske gamle Kongers Mynt, som fandtes tilsammen i en Eske“, ialt 60 middelalderlige Mønter, og endelig en Række nyere europæiske, nemlig: „Keyserlige og Øster-Rigiske, Spanske, Portugaliske, Franske, Engelske, Skotske, Polske, Bemisk, Tyrckisk, Svenske, Saxiske, Brandenburgiske, Braunsvigiske og Lyneburgiske, Beyerske, Cölniske, Hessiske, Sibenbürgiske, Holsteinske, Meckelburgiske og Andre, Hollandiske og andre, Rigs-Stæder“, ialt 699, saaledes at det samlede Antal paa Sølvmønterne kom op paa o. 1400. Dertil havde han 78 Guldmønter, 16 danske Skuepenge fra Christian den Fjerde til Frederik den Fjerde, 16 andre, sikkert ogsaa af Sølv, 24 af Tin, 18 ostindiske Mønter, samt af „adskillig anden Mynt“ 233 Stykker. Det samlede Antal Mønter blev da o. 1800.

Hvor disse Mønter er blevet af, véd vi ikke, men antagelig er de gaaet til Grunde ligesom de andre Stykker i Samlingen. De viser os imidlertid, at Levnedsskildringens Ord om, at Rektor Schade havde samlet sine Rariteter paa Udenlandsfærden kun delvis er rigtig. Han maa, da han kom hjem, have vedligeholdt sin Samler-Interesse. Formodentlig har det ikke været uden Betydning, at han ved sit Giftermaal blev Medlem af Bartholinernes lærde Kreds. Efter at han var blevet Enkemand i 1676, giftede han sig to Aar senere med Jomfru Cathrine Bartholin og levede med hende i et tyveaarigt Ægteskab. Hun var Datter af Rektor, senere Professor Albert Bartholin, af hvis Brødre Bertel Bartholin (1614—1690) som Antiquarius regius havde Tilsyn med det kongelige Kunstkammer, medens den berømte Læge Thomas Bartholin (1616—80) havde et betydeligt Naturaliekabinet. Ogsaa det næste Slægtled havde antikvariske Interesser, idet Caspar Bartholin (1655—1738) skrev flere Arbejder vedrørende den klassiske Arkæologi, medens Thomas Bartholin den yngre (1659—1690) skrev om nordiske Emner og fra 1684 var kongelig Antikvar. Ja, om det saa var Enken efter den sidstnævnte giftede hun sig senere med Holger Jacobæus, der som bekendt udgav det første Katalog over det kongelige Kunstkammer („Museum regium“ 1696).

Ydermere var en anden Datter af Albert Bartholin, Søster Bartholin, gift med Biskoppen i Aalborg Jens Bircherod (1658—1708), der ogsaa interesserede sig stærkt for de nordiske Antikviteter. Det samme gjaldt Bispens to Brødre, Jacob og Thomas Broderus Bircherod, af hvilke den sidste havde et anseligt Raritetskabinet i sin Rektorbolig i Odense.

Paa en ganske ejendommelig Maade var altsaa ved Aar 1700 en Række af vort Lands Antikvarer knyttede sammen ved Svogerskabets Baand. Og det medførte, at Roskilde-Rektoren i Januar 1694 fik Besøg af to af sine Kolleger og Paarørende, det vil sige, at Roskilde med en vis spøgefuldst Ret kan hævde at være Hjemsted for den første danske Arkæolog-Kongres! Hvad der er blevet forhandlet om, kan vi naturligvis ikke vide, men at baade Raritets-Kammeret er blevet drøftet og Domkirken beset, tør vi sikkert formode. Desværre er „Beretningen“ saare kortfattet, den bestaar kun i nogle faa Linier i Jens Bircherods Dagbog.¹⁵ Da han var blevet udnævnt til sit høje Embede, maatte han opgive sin Universitetsstilling og i Vinterens Hjerte drage op til sin fremtidige Virkekreds. Den 24. Januar 1694, skriver han, „reysde jeg i Jesu velsignede Nafn om Eftermiddagen Kl. 1 tilligemed min kiere Hustrue fra Kiøbenhafn. Rector Magnus tilligemed nogle fleere af mine Collegis Academicis bød os Farvel, der vi stigede til Vogns. Licentiat Hans Mule og Professor Bircherod med hans Søskind gjorde os Geleide en Miil Veys hen, og vor kiere Svoger D. Holger med sin Kieriste gjorde os Sælskab til Roeskild, hvor vi Kl. 6 ankomme. Forbleve vi efter vore Venners Begiering ofver i Roskild, og imidlertid besøgte Ritmester Motzfeld og hans Hustru Kirsten Skadde, item Bodild sal. Mag. Arnoldi Rhumands, og Hr. Hans Kiildsen, Sognepræst til St. Ibs i Roskild. Den 26. Januar efter vi hafde hørt Prædiken i Domkirken, hvilken Sognepræsten Mag. Søfren Jonæsøn holdt, tog vi Afskeed fra D. Holger Jacobæus og M. Peder Skadde samt deris Kierister og andre vore gode Venner i Roeskild og toge om Eftermiddagen viidere fort til Ringsted.“

I et Par Dage har Jens Bircherod og Holger Jacobæus altsaa opholdt sig hos Peder Schade i Roskild, og at de da

har nyttet Lejligheden til at se paa Forandringerne i Domkirkens Kor, fremgaar af et Brev, som Rektoren sendte sin Svoger i Limfjordsbyen. Jens Bircherod har fundet det Umaagen værd at afskrive det i sin Dagbog, og da det vistnok er det eneste Privatbrev, der er bevaret fra Peder Schades Haand, kan det vel forsvare sin Plads her til Slut. Han skriver:

Høytærede kiære Svoger.

Jeg vil formode, at denne min Skrivelse skal fremkomme med en Gratulation til ham i Deris nye Residentz, hvilken jeg vil af mit Hierte ønske, at De i mange Aar maa beboe til Deris og fellitz Venners Glæde og Fornøjelse. Vi lever siden Eders Bortreyse stedse i Lengsel efter at viide Eders Ankomst til Aalborg. Nyt at meddeele Eder, hvad her passerer, da er Præsidenten i Kiøbenhafn død, saa og Hans Stampe, og er Friis, som fick Præsidentens Daatter, bleven Vice-Borgmester. Grev Ahlefeld, som hafde Grevinde Mothis Daatter, er i disse Dage bleven forlovet med Grev Reventlows Daatter, Søster til Grevinde Friis, og er han bleven General-Major ved Tropperne i Brabrand. Motzfeld, som nu præparerer sig igien til sin Bortreyse, er bleven Major ved Grev Reventlows Regiment der ude, og har Grev Reventlow foruden det Regiment, hand haver i Brabrand, faaet Oberst Aderkaasis Regiment Dragouner i Holstein. Masii Kieriste er i Barselseng med en ung Søn; Lene Margrete, Maren Erich Munchis Daatter, er forlovet med Apoteker Becker i Kiøbenhafn. Nu ere de ifærd med at rive voris Chor ned, saa at det bliver nu Alvor med Alteret at flytte. Geheime-Raad Pletz er heel siug, saa at de frygter for hans Lif, og sigis, at dersom hand kommer noget til, skal Ambtmænd Knuth paa Friederichsborg være i hans Sted paa Cammeret. Viidere erindrer jeg mig nu ey at skrive og communicere Eder, alleeniste vil ønske Guds trygge Beskiærmelse og rige Velsignelse over Eder og alle Eders, forblivende nest Hilsen fra min Kieriste og mig til Eder sambtlige Eders hulde og tjenstvillige Svoger og Tiener

Roschild 10. Mart. 1694.

P. S c h a d d e.

Kilder og Henvisninger.

- ¹ Victor Hermansen: Det underjordiske Roskilde (Jul i Roskilde. 1932. S. 20—23).
- ² I et Foredrag ved Roskilde Museums stiftende Møde omtalte jeg disse to Samlinger, men kendte dengang ikke Auktionsfortegnelsen over Peder Schades Kabinet. — Om Museet og dets Virksomhed kan iøvrigt henvises til Victor Hermansen: Roskilde Museum (Roskilde. Vor By i 1934. S. 33—35) og Museets Aarsberetninger.
- ³ Henry Petersen: En Relikvie af Roskilde Domkirkes Skytshelgen, den hellige Pave Lucius (Aarbøger for nord. Oldkyndighed 1874. S. 393—441). Henry Petersen: Levninger af Domkirkeskatten i Roskilde (Aarbøger for nord. Oldkynd. 1888. S. 114—128).
Foruden de mange kirkelige Kar af Ædelmetal, som Øvrigheden indkrævede i Løbet af det 16. Aarhundrede, blev Roskilde Domkirke ogsaa i Tiden efter Reformationen berøvet sine middelalderlige Kirkeklæder fra de nedlagte Sidealtre. Saaledes befalede Christian den Tredie i 1556, at de Messe- og Alterklæder, som hørte til Hellig tre Kongers Kapel, skulde sendes til København, da han vilde lade gøre nogle Klæder efter dem. I 1562 gav Frederik den Anden Befaling til Domkapitlet om at lade opsøge blandt alle Kapellernes Messerede de fire skønneste Alterklæder og Messehageler og sende dem med Hans Skovgaard til Frederiksborg Slotskirke. I 1567 maatte Kapitlet aflevere 12 Messesærke og 12 „Røkkelin“ til Kongens Skibs-Prædikanter, og det beklagede sig ved denne Lejlighed over, at der i Forvejen en Gang var blevet sendt tyve Messereder, en anden Gang ti, som det ikke havde faaet Kvittering for, og at det derfor ikke var i Stand til at sende flere. Dette synes nu ikke at have været helt rigtigt, thi i 1572 gav Kongen atter Kapitlet Ordre til at skikke seks Messehageler og seks Messesærke til København og i 1576 tillod han endog, at det maatte sælge en Del Messehageler og Kor-Kapper til Fordel for Domkirken. Han satte kun som Betingelse, at Kapitlet, da det havde Overflod af disse Ting, skulde give en god Messehagel til Hospitalet i Randers. Se herom: Det Kongelige Danske Selskabs Begyndelse og Tilvext. Kbhvn. 1748. S. 262—63, 265—67.
- ⁴ Jens Lauritsøn Wolf: Encomion Regni Daniæ. 1654. S. 453—54.
- ⁵ Agnes Branting: Das goldene Gewand der Königin Margaretha in der Domkirche zu Uppsala. Stockholm 1911.
Chr. Axel Jensen: Dronning Margrethes Klædning (Fra Arkiv og Museum III. S. 404—18).
- ⁶ M. Mackeprang: Kunstkammerets absaloniske Sager (Aarbøger for nord. Oldkynd. 1921. S. 166).

- ⁷ Francis Beckett: Sakristi og Kunstkammer (Kunstmuseets Aarskrift 1921—23. S. 30—37).
- ⁸ A. N. Ryge: M. Hans Pedersen Callundborgs, fordum Cannick og Rector i Roeskilde Skole, Levnets-Beskrivelse. Kbhvn. 1759.
S. N. J. Bloch: Bidrag til Roskilde Domskoles Historie (Skoleprogram 1842) I. S. 59—62.
Titelen paa Universitetets Program over Peder Schade er: Schadæana Metamorphosis, Sive Viri Nobilis et Clarissimi, Mag. Petri Schade, Roëschildiæ, donec superfuit, S. S. Theologiæ Lectoris, Capituli ibidem Canonici ultimi, Cathedralis Scholæ Rectoris, & Notarii in causis Matrimonialibus, Varia in vita, ac beata in morte mutatio, Publico Regiæ Academiæ Hauniensis Programme exposita & demonstrata.
Schades Vaabenskjold fra 1665 findes ophængt i Paduas Universitet (se Personalhist. Tidsskrift 9. R., I, S. 114).
- ⁹ Gjessings Samlinger i Roskilde Katedralskoles Arkiv. Varia 1689—1852. (Landsarkivet for Sjælland.)
- ¹⁰ Universitetsbiblioteket. Katalog Nr. G. 12434. 8vo.
- ¹¹ Behrmann: Grundrids til en historisk-topographisk Beskrivelse af Roeskilde. Kbhvn. 1832. S. 282—84.
- ¹² Til Sammenligning kan henvises til Fortegnelsen over det kongelige Kunstkammer 1673 (Bering Liisberg: Kunstkammeret. Kbhvn. 1897. S. 155—181).
- ¹³ Tidligere Museums Nr. 114. — Rasmus Nyerup: Mindestenen over Kong Niels's Minister Helgi (Skandinavisk Museum. 1803. II. S. 135—38). R. Nyerup: Ligstenen over Helgi (Antiqvariske Annaler. 3. Bd. 1820. S. 60—64). Afbildet i Danske Mindesmærker II, Tavle XXIV, Nr. 1.
- ¹⁴ Med Hensyn til de i Listen nævnte Mønter, der sikkert for en Del er kommet i Peder Schades Besiddelse som Gaver (eller ved Bytteforbindelse) fra Bircheroderne, henvises til Georg Galster: Den kgl. Mønt- og Medaillesamling i Finansaaret 1934—35. Tillæg: Møntfund fra Danmark og Norge før 1700 (Særtryk af Numismatisk Forenings Medlemsblad XIV).
Lit. A. stammede sikkert fra et Fund ved Torp i Thy 1675 (Galster S. 20—22); Lit. B. fra Øster Uttrup ved Aalborg 1708 (Georg Galster: Møntfundet fra Grenaa; Aarbøger for nord. Oldkynd. 1931. S. 243—47); Lit. C. fra Klostermarken ved Aalborg 1696 (Galster S. 51—60) — Børge er utvivlsomt en Trykfejl for Burga, der i Kunstkammerkataloget (Galster S. 51) opfattedes som et Kongenavn, men er Slutningen af Møntstedets Navn: Ala-burga (Aalborg); Lit. D. fra Visborg paa Gulland 1676 (Galster S. 22—23); Lit. E. fra et ellers ukendt Fund ved Torslunde, Smørum Hrd.; Lit. F. fra Strøby Kirkegaard, Stevns Hrd., ca. 1693 (Galster S. 41);

Lit. G. enten fra Odense Sct. Hans Sogn (?) 1690, Nørre Broby Kirkegaard 1690 eller Odense før 1699 (Galster S. 37—41, 62—63); Lit. H. fra Østerskov paa Fejø 1673 (Galster S. 14—20); Lit. K. af Mangotz (d. v. s. Legering) kan have været en Messingbrakteat (sml. Georg Galster: Roskilde Mønter; Fra Københavns Amt. 1929. S. 432).

- ¹⁵ Jens Bircherods Dagbog for 1694. Ny kgl. Saml. 1986c. 4to. (Kgl. Bibliotek). C. Molbech: Uddrag af Biskop Jens Bircherods historisk-biographiske Dagbøger. Kbhvn. 1846. S. 283.

Forstaaelsen af de enkelte Numre i Raritets-Kamret vil næppe frembyde Vanskeligheder i Almindelighed, og kun følgende Stykker skal derfor forklares her. For Hjælp ved Fortolkningen takker jeg Forstander, Dr. phil. Axel Garboe, Jægerspris.

- Nr. 42. Rixd.: Rigsdaler.
 Nr. 53. Pickelhering: Nar.
 Nr. 74. Idoli: Afguds.
 Nr. 91. *Lapis stellaris orientalis*, maaske en „Stjerne-Safir“ (en Safir, der er slebet saaledes, at Lyset ved sin Brydning ses som en bevægelig Stjerne), maaske en Stjernekorall.
 Nr. 97. *Mycroscopion*: Mikroskop.
 Nr. 99. *Lyxcurion*, sikkert Fejl for: *Lyncurius* (Rav) eller *Lyncurion* (Safir og Hyacinth).
 Nr. 123. *Terra Sigillata*: Forseglet Jord (der beskyttede mod Gift). Se herom J. W. S. Johnsson: Folkemedicinske Undersøgelser I (Danske Studier 1921. S. 1—13).
 Nr. 142. *Ruszmus*: Hvalros.
 Nr. 202. *Membrum Cete*: Lem af Hval.
 Nr. 203. Hou: Haa, Haj.
 Nr. 207. *Costa Cete*: Ribben af Hval.
 Nr. 215. *Rictus Canis Mari*: Flaben af Sælhund.
 Nr. 220. *Piscis orbis*: Pindsvinefisk.
 Nr. 222. *Vand-Lacerte*: Vand-Firben.
 Nr. 223. *Cronicum Festudinis America*, sikkert Fejl for: *Cranium Testudinis Americanæ*: Hovedet af en amerikansk Skildpadde.
 Nr. 241. *Piscis Serra*: Sav-Rokke.
 Nr. 244. *Gynde-Knif*: Grinde-Kniv.
 Nr. 268. *Elends-Klou*: Elsdyrklov.
 Nr. 269. *Conchis*: Muslingskaller.
 Nr. 280. *Hipopotano*: Flodhest (*Hippopotamus*).

Af de paa Side 85 gengivne Kunstkammer-Sager fra Roskilde Domkirke er *Bispestaven* (Mus. Nr. 9073) af Narhvals-Tand („Enhjørningshorn“), med Krumning af Hvalros-Tand, hvorpaa Rester af forgyldte Blade; samlet Højde 188 cm, Krumningen alene 20 cm. Afbildet i Holger Jacobæus: *Museum Regium*. 1696. Tab. XIII, Fig. II; omtalt af Thomas Bartholin: *De unicornu*. 1678. S. 267.

Signetet (Mus. Nr. 9099) er af Hvalros-Tand, 6,4 cm i Tværmaal. Afbildet første Gang i Holger Jacobæus: *Museum Regium*. Tab. XIII. Fig. XI og siden hyppigt gengivet, men som Aftryk. Tegningen her viser selve Signetet (altsaa med omvendt Skrift).

Kalotten (Mus. Nr. 9086) er af sydeuropæisk Stof, vist fra o. 1300; Mønsteret er gengivet i *Danske Mindesmærker* II. Tavle XXIV, Nr. 3.